

L'ESQUERRA AL SOFÀ

Ximo Ferrandis

bromera actual

Claus
per a entendre
la política
valenciana

CANVI SOCIAL AL PAÍS VALENCIÀ

La substitució d'una majoria electoral progressista per una altra de conservadora, a mitjan dècada dels noranta al País Valencià, respon, entre altres raons, als importants canvis registrats en la societat. De vegades lentament, d'altres de manera vertiginosa, els valencians han evolucionat i s'han anat adaptant a noves situacions que han variat la seua manera de viure i els seus interessos. Uns canvis que s'han reflectit també en la seua concepció política i en la seua manera d'identificar-se i de comprendre el món que els envolta.

El mercat de treball, una de les qüestions més sensibles per als ciutadans, ha estat un dels indicadors que ha experimentat una major evolució en els últims anys i que s'ha convertit en l'argument principal del Partit Popular a l'hora de reclamar el vot dels valencians.

A l'inici de l'última legislatura socialista, el 1991, la taxa d'atur al País Valencià s'acostava al 16%,³ i la desocupació castigava amb molta més incidència les dones (22%) que els homes (12%). Per sectors, els serveis ocupaven al 55,5% de la mà d'obra, seguits de la

3. Aquesta i la resta de dades estadístiques utilitzades són de les publicacions de l'Institut Valencià d'Estadística.

indústria (27,5%), la construcció (9,5%) i l'agricultura (7,5%). A la darrereria de 1994 i amb les eleccions valencianes molt a prop, la situació de l'atur s'havia fet insuportable per a moltes famílies, la majoria de les quals tenien un desocupat a casa. La taxa d'atur s'havia elevat al 23,8%, i afectava tres dones de cada deu i dos de cada deu homes.

L'arribada al poder del Partit Popular es va traduir en una clara millora de la situació del mercat de treball, gràcies al canvi de tendència en l'economia internacional i al desplegament de noves polítiques liberals, fonamentalment en matèria fiscal i la flexibilització del mercat de treball. El 1998, la taxa de desocupació s'havia situat als nivells de la del començament de la dècada i els serveis i la construcció tornaven a recuperar el pols, i augmentaren el seu pes en l'economia valenciana, en detriment de la indústria i l'agricultura. La millora en el mercat de treball valencià es convertirà d'aquesta manera en un dels actius més solvents del PP, que el 2002 ja havia rebaixat la taxa d'atur fins al 10,5% i havia convertit els serveis i la construcció en autèntics motors econòmics capaços d'ocupar set de cada deu treballadors.

L'educació ha estat un altre dels aspectes que més ha canviat el perfil dels valencians. L'any 1991, el País Valencià tenia quatre universitats públiques (105.000 alumnes). En l'ensenyament no universitari hi havia matriculats 577.159 alumnes en primària, 140.590 en secundària, i uns altres 88.097 en formació professional. Una dècada més tard, el nombre d'universitats s'ha-

via ampliat de quatre a sis. Una de pública, la Miguel Hernández creada a partir de la segregació forçada de la Facultat de Medicina de la Universitat d'Alacant, i una altra de privada, la Universitat Cardenal Herrera-CEU. En conjunt, el perfil del mapa educatiu existent a les eleccions autonòmiques de 2003 havia canviat substancialment: hi havia un 40% menys d'alumnes en primària; la formació professional havia perdut pes a favor de la resta de l'ensenyament de secundària i els joves acudien de forma massiva a les universitats. Totes les quals havien augmentat el nombre de matrícules, a excepció de la Universitat de València.

La sanitat, una de les qüestions que, junt amb l'educació, més repercuteix sobre la ciutadania, també ha canviat el seu perfil en aquests anys. Els socialistes modernitzaren i posaren al dia el sistema sanitari públic, i el convertiren en universal, però el seu èxit va comportar una major pressió social en demanda de noves prestacions assistencials. L'arribada al poder del PP va suposar la introducció d'un nou model de gestió. Després d'un període en què es congelaren les inversions en infraestructures sanitàries i es va privatitzar un nombre major de serveis, alhora que mútues i asseguradores privades incrementaven el seu volum de negoci, els populars optaren per introduir noves formes de gestió privada utilitzant com a senyera l'hospital d'Alzira. No sense polèmica, el PP ha estés el model de gestió de l'hospital de la Ribera a la resta d'hospitals de nova creació i a la prestació de l'atenció primària en àrees de salut que s'havien deixat prèviament en precari.

Aquest canvi de política en matèria sanitària ha estat, en general, ben rebut per la ciutadania, especialment en les capes urbanes, amb capacitat econòmica suficient per a acudir a asseguradores privades que ofereixen una atenció més personalitzada –sobretot quan no hi ha patologies greus– i sense alguna de les inevitables molèsties d'un sistema universal d'atenció a la salut.

El turisme i la immigració també han estat altres factors que han tingut una important incidència al País Valencià, tot propiciant canvis en els hàbits i comportaments socials i transformant el paisatge urbà i l'economia valenciana. El 1991 es van registrar un total de 12,2 milions de pernoctacions hoteleres. Una dècada després quasi s'havien duplicat. Però la gran transformació ha vingut de la mà dels fluxos migratoris, molt diferents dels enregistrats en les dècades dels 60 i 70 procedents bàsicament de regions limítrofes. Ara els corrents migratoris procedeixen fonamentalment d'Amèrica Llatina, el Magrib i l'est d'Europa i s'afegeixen a l'important turisme residencial procedent de països europeus occidentals. Aquests fluxos migratoris han invertit la taxa negativa de natalitat i han fet més complexa la gestió dels sistemes educatiu i sanitari que s'enfronten a una demanda sobrevinguda. Eugenio Burriel i Julia Salom són taxatius quan asseguren que *«si la población valenciana ha seguido creciendo, y por encima de la media española, ha sido por el mantenimiento de un saldo migratorio positivo»*. *«Se ha incrementado considerablemente la llegada de extranjeros; sólo entre 1991 y 1998 las personas de nacionalidad*

extranjera empadronadas casi se duplicaron (de 54.000 a 102.000). Su volumen real es sin duda muy superior, porque son muchos los que no están empadronados, pese a residir establemente en la Comunidad Valenciana, a los que hay que añadir varias decenas de miles de inmigrantes ilegales», afirmaven Burriel i Salom⁴ abans de les regularitzacions fetes pel Govern de Zapatero. Un fenomen, el migratori, amb un altre tret que cal destacar: una alta mobilitat global que va provocar, només entre 1993 i 1997, un total de 95.000 moviments anuals en el padró, entre altes i baixes, conseqüència de la recerca de millors localitzacions laborals i residencials.⁵

Segons les dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) sobre els censos de població, el percentatge d'estrangers al País Valencià va passar del 2,5% de 1998 al 7% de 2002 (de 102.000 a 301.000 forans) amb increments anuals que oscil·laren entre el 20% i el 50%. No obstant això, la distribució geogràfica dels immigrants no és uniforme. Alacant, que ja el 1998 tenia un 5,5% d'estrangers, va acabar 2002 amb un 12% i amb cinc municipis de més de 10.000 habitants entre els vuit primers de tot l'Estat amb més percentatge d'estrangers: Calp (49% d'alemanys), l'Alfàs del Pi (36% de britànics), Xàbia (32% de britànics), Torrevella (28% de britànics) i el Pilar de la Foradada (23% de marroquins).

4. «La distribución de la población y el sistema urbano», *La periferia emergente*, Ed. Ariel, 2001.

5. *Op. cit.* p. 123.

València, on el 1998 només hi havia menys d'un 1% d'estrangers, tenia el 2002 un 3,7% de forans i Castelló, en el mateix període, havia passat d'un 1,5% a un 6,1% en un fenomen que, encara que ha experimentat algun símptoma de desacceleració, no ha parat de créixer.

Per contra, la globalització ha tingut un efecte ben distint en matèria d'intercanvis comercials amb l'exterior. El 1990, l'economia valenciana venia a l'estranger molt més del que comprava. Avui comprem fora quasi tant com venem. Per a Vicent Soler⁶ «la globalització econòmica, la creació de l'euro i la nova economia derivada de la revolució informàtica i telemàtica creen uns nous escenaris per a l'economia valenciana en aquest tombant de segle [xx]», uns canvis que, per a aquest economista, «operen com un sandvitx per a l'economia valenciana en quedar-nos emparedats entre la lògica de creixement dels països industrials emergents i la dels països més avançats. Els primers segueixen la lògica de competir bàsicament via preus perquè participen d'avantatges comparatius en els processos productius intensius en treball, ja que tenen un cost laboral real unitari molt baix. Els segons competeixen amb la diferenciació i qualificació dels productes en posseir els avantatges derivats de la utilització de les tecnologies i de *know-how* superiors».

En resum, tot un conjunt de canvis qualitatius i quantitativs que obliguen els principals partits polítics

6. Epíleg de Vicent Soler a *La via valenciana d'Ernest Lluch*, Editorial Afers, 2001.

a adaptar-se als nous fenòmens socials i que els conservadors valencians van saber capitalitzar a partir de la dècada dels noranta, encara que la creació d'hiperlidesratges com els d'Aznar i Zaplana, la incapacitat per a negociar amb les minories i l'esgotament de determinades polítiques ha evidenciat l'aparició de deficiències estructurals en el seu discurs. Joaquín Azagra⁷ ja al final de 2000 resumia els canvis registrats en la societat valenciana d'aquesta manera: «La societat valenciana de finals de segle evoluciona com tantes altres societats modernes. Estancada –neixen 37.000 nens a l'any pels 65.000 dels 70– i envellida –600.000 ciutadans de més de 65 anys–, el seu potencial de creixement rau en el immigrants, cada vegada amb més pes relatiu. Més urbanitzada que aleshores, el 56%, o sigui dos milions i quart, viu en ciutats de més de 25.000 habitants. Els assalariats del camp, uns 40.000, gairebé han desaparegut, i també han disminuït, en nombre i encara més en percentatge, els de la indústria, cosa que palesa que en la reconversió [dels 80] hi va haver alguna cosa de desindustrialització. Creixen amb força els serveis, que ocupen, entre el sector públic i el privat, gairebé el 60% de la població activa. Amb fenòmens tan nous com la incorporació de la dona al món del treball o l'increment extraordinari dels directius, executius, professionals i funcionaris. I, per descomptat, dels aturats, que han

7. «De país a comunitat, via estat: una lectura parcial», *L'Avenç*, octubre de 2000.

arribat a superar els 300.000 i constitueixen una capa social per si sols».

Així doncs, sembla evident que els canvis enregistrats en les últimes dues dècades en la societat valenciana han augmentat la complexitat i la diversitat dels problemes. Un repte al qual la Generalitat governada pels conservadors ha respost facilitant l'entrada de noves formes de gestió, generalment basades en la privatització de serveis. La introducció de la gestió privada en la xarxa pública sanitària —el model Alzira—, la potenciació del sistema educatiu concertat en tots els seus trams i la recerca de fórmules que permeten a grans i mitjanes empreses construir i gestionar infraestructures considerades fa unes dècades monopoli del sector públic, han estat, a més, ben rebudes per bona part de les classes mitjanes urbanes. Un segment de l'electorat capital per a conformar majories, que ha augmentat notablement el seu poder adquisitiu i que s'oposa a suportar una pressió fiscal per a la prestació de determinats serveis públics que habitualment cerca al sector privat. Situació que s'ha agreujat amb el deteriorament d'algunes de les prestacions públiques per manca de recursos, la falta de previsió per a afrontar nous fenòmens com la immigració i una filosofia política que prima la llibertat individual davant de la igualtat d'oportunitats i la iniciativa privada davant l'Estat.